

Dr. Simon Bernadett

ELTE ÁJK Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék
Témavezető: Koósné dr. Mohácsi Barbara PhD egyetemi adjunktus

DOI: <https://doi.org/10.55052/themis.2024.1.97>

A gyermek- és fiatalok bűnelkövetésének kriminológiai magyarázata, valamint a 2022. évi gyermek- és fiatalok által elkövetett bűncselekmények ezzel kapcsolatos elemzése

*„Más szóval nem szabad azt mondani,
hogy egy tett azért sérti a közös tudatot, mert bűnös,
hanem azért bűnös, mert elutasítjuk.”¹*

Manapság sokszor lehet olvasni, rengetegszer futhatunk bele olyan híradásokba, ahol olyan bűncselekményekről számolnak be, melyekben az elkövető gyermek- vagy fiatalok. Úgy tűnik, mintha az ilyen bűncselekmények száma nőtt volna. Sokan nem érthetik ennek okát. A mostani tanulmányomban szeretném összeszedni azokat a kriminológiai elméleteket, amelyek magyarázatot adhatnak arra, hogy egy gyermek- vagy egy fiatal miért lép a bűnelkövetés talajára. Ennek során a 2022. magyarországi statisztikai adatokat is elemezni szeretném, valamint igyekszem ezeket a számokat a véleményem szerint releváns kriminológiai elméletekkel magyarázni. Ezt a Legfőbb Ügyészség által minden évben kiadott statisztikai adatok, valamint a Központi Statisztikai Hivatal honlapján fellelhető adatok alapján végzem el.

Azért lehet ennek az írásnak most jelentősége, mert az elmúlt pár évben számtalan olyan világviszonylatban is nagy esemény történt, amelyek hatással lehetnek a gyermek-és fiatalok bűnelkövetésének alakulására.

Mikor beszélhetünk gyermekbűnözésről és mikor fiatalok által elkövetett bűncselekményről?

Mindenekelőtt fontos tisztázni azt, mikor beszélünk gyermekkorúról és mikor fiatalok. A gyermekek védelméről és gyámügyi igazgatásról

¹ Émile Durkheim (2001): 96.

szóló 1997. évi XXXI. törvény fogalom meghatározásánál azt láthatjuk, hogy gyermekkorúnak tekinti azt, aki a 14. életévét még nem töltötte be, és fiatakorúnak azt, aki a 14. életévét már betöltötte, de a 18. életévét még nem. Kiskorúról a 18. életévét be nem töltött személy esetén beszélünk. Magam is ezeket a fogalmakat fogom használni. Véleményem szerint kijelenthető, hogy egy átlagember is ennél az életkornál húzná meg a határt. Azonban a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.) a fiatakorúak korhatárát kiszélesítette, és már a 12. életévét betöltött személyeket is fiatakorú elkövetőnek tekinti, mivel a Btk-ban meghatározott hét bűncselekmény esetén már a 12. életévüket betöltött személyek is büntethetők, amennyiben az elkövetéskor rendelkeztek a cselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátási képességgel.

A fentebb leírtak alapján, tehát gyermekbűnözésről akkor beszélünk, ha az elkövető a bűncselekmény elkövetésekor a 14. életévét még nem töltötte be, – a Btk-ban meghatározott bűncselekmények esetén a 12. életévét –, és fiatakorú bűnözésről, ha a 14. életévét betöltötte, de a 18. életévét még nem.

Annak igénye, hogy a fiatakorúakat és a felnőttkorúakat különválasszák, már talán az idők kezdete óta a társadalom egyik igénye volt, hiszen szinte minden korszakban és népcsoportban megvoltak azok a beavatási szertartások, amelyekkel az ifjú a felnőtt korba lép. Azonban a jog területén a XIX. században fogalmazódott meg igény a szétválasztásra az egyes társadalmakban.² Ezután alakultak ki azok a folyamatok, amelyek következtében ma már a társadalom minden tagja számára egyértelmű, hogy a felnőttkorú bűnelkövetőket nem lehet ugyanazon tetterányos büntetéskiszabási módszerrel felelősségre vonni. A fiatakorú bűnelkövetők felelősségre vonási rendszerének kialakítása során az okozza a nehézséget, hogy az elkövetők esetében sajátos büntetéskiszabási rendszert, módot, folyamatot kell létrehozni, ahol előtérbe kell kerülnie a fiatakorúak nevelésének és védelmének.

A bűnelkövetés biológiai okai

A személyi tényezők terén beszélni kell a serdülőkorról, amit az orvostudomány értelemez a legpontosabban. A gyermekek esetében nem könnyű időszak a serdülőkor, ez az az időszak, amikor a gyermekorból a felnőttkorba lépnek. Ilyenkor a hormonháztartás felborul, a testük

² Korinek László (2010): 9.

megváltozik, kialakulnak az elsődleges és másodlagos nemi jegyek. Mindezen túlmenően pedig pszichés és szociális változásokat is megfigyelhetünk. A serdülők esetében gyakori egyfajta hangulati labilitás, megváltoznak az addigi szociális kapcsolataik, előtérbe kerülnek a családon kívüli, baráti viszonyok, ezek felértékelődnek. Ilyenkor egyfajta sajátos útkeresésen mennek keresztül, és elkezd formálódni és teljessé válni a felnőttkori személyiségük. Ezt nagyban befolyásolja az, milyen az adott fiatalok családi háttere, baráti köre, milyen közegben mozog az iskolában. Ezen túlmenően még befolyásoló tényezők a sajátos lélektani és pszichológiai jegyek is, ilyen például a kooperációs képesség, a problémamegoldó képesség hiánya, az emberi kapcsolatok kialakítására irányuló motiváció hiánya is. A serdülőkor jellemzője, hogy gyakran a negatív személyiségjegyek erősödnek fel ebben az életszakaszban, deviáns viselkedés is előfordulhat, aminek, ha nem sikerül a mihamarabbi hatékony korrigálása, akkor ez akár azt is jelentheti, hogy a fiataloknál a serdülőkori alkalmoszerű bűnelkövetés bűnözői életmóddá válhat.

1. táblázat³

A BŰNCSELEKMÉNY GYERMEKKORÚ ELKÖVETŐI ÉS A BŰNCSELEKMÉNY FIATALKORÚ ELKÖVETŐI ELŐÉLETE

Előélet	2020. év			2021. év			2022. év		
	összesen	gyermekkorú	fiatalkorú	összesen	gyermekkorú	fiatalkorú	összesen	gyermekkorú	fiatalkorú
összesen	7916	36	7880	7538	44	7494	7837	68	7769
büntetlen	7280	36	7244	7050	44	7006	7286	68	7218
büntetett	636	-	636	488	-	488	551	-	551
többszörös visszaeső	1	-	1	5	-	5	-	-	-
különös visszaeső	-	-	-	5	-	5	6	-	6
visszaeső	34	-	34	47	-	47	10	-	10
nem visszaeső	601	-	601	430	-	430	535	-	535
erőszakos többszörös visszaeső	-	-	-	1	-	1	-	-	-

A fenti táblázatban megfigyelhetjük az előbb említetteket, hogy befolyásoló tényező a serdülőkor, az ebben a korban fellépő bizonyítási vágy és kitűnni akarás. Ha a fenti táblázatot megfigyeljük, akkor a gyermek- és fiatalok elkövetők nagyobb hányada büntetlen előéletű. Ahogy fentebb is kifejtettem, gyermekkorú elkövetőről beszélünk, ha az elkövetéskor a 14 életévét nem töltötte be, így náluk koruknál fogva szinte biztos, hogy büntetlen előéletűek. A fiatalok elkövetők körében azonban már találkozhatunk olyan elkövetőkkel, akik büntetett előéletűek, így az ő adataik alkalmasak a fentebb kifejtettek alátámasztására. A táblázatban is látszik, hogy a 2022. évben a 7837 elkövető közül 7286 büntetlen előéletű volt. Ez az elkövetők majdnem 93 %-a, ami jó aránynak mondható, és

³ A táblázat forrása: https://ugyesszeg.hu/wp-content/uploads/2023/01/lfiiga_106_2_2023_melle%CC%81klet.pdf (Utolsó letöltés: 2024.05.06.)

következtetéseket is le lehet vonni arra nézve, hogy a fiatalkorú elkövetők között nagyobb számban figyelhetünk meg első bűntényes bűnelkövetőket, mint a felnőtteknél. Ez nyilván a korukból is adódik, illetve szerepet játszhat benne a fentebb leírt állítás is. Ennek vizsgálata jelen tanulmány terjedelmét meghaladja, de érdemes lehet ennek vizsgálatára is figyelmet fordítani.

A statisztikai számok után érdemes megvizsgálnunk a különböző kriminológiai elméleteket, amelyeket akként tudunk csoportosítani, hogy pszichológiai vagy szociológiai okokra vezetik-e vissza a fiatalkorúak bűnelkövető magatartását.⁴ Ezen belül is többfajta modellt különíthetünk el. Fontos, hogy az alábbiakban az említett kriminológiai elméleteket a fiatalkorúakra vonatkoztatva kívánom ismertetni egyfajta speciális nézőpontból, példákat hozva, vagy – ahogy már említettem – esetleg statisztikai adatokat is, melyeket az adott elmélet alapján értelmezek.

A racionális döntési modellek

A racionális döntési modellel kezdem az elméletek sorát, hiszen ez nyúlik vissza a legkorábbra, egészen konkrétan még Beccariahoz. Ennek értelmében azt feltételezzük, hogy minden ember racionális döntést tud hozni, tehát saját elhatározásából kezd az adott személy bűncselekményeket elkövetni, akár bűnöző életmódot folytatni, mivel úgy ítéli meg, hogy ez a magatartás hozza számára a legnagyobb hasznot, az összes lehetőséget mérlegelve ezzel „jár a legjobban”. Ezen elmélet mentén az igazságszolgáltatásnak azt az életkort kell meghatározni, amikor már úgy tekint egy fiatalra, hogy saját döntést tud hozni.

A fejlett országok jogrendszere általában ezt a modellt követi, így határolja el a gyermekkorúakat – akik még nem tudnak racionális döntéseket hozni – és a fiatalkorúakat. Ez a korhatár hazánkban a 14. életév. Az a személy, aki a bűncselekmény elkövetésekor a 14. életévét még nem töltötte be, az nem büntetendő. A jogalkotó azonban meghatározott hét bűncselekményt, amelyek elkövetése esetén már azt feltételezi, hogy az a gyermek, aki a 12 életévét betöltötte már fel tudta mérni, racionálisan tudott dönteni arról, hogy a bűncselekmény elkövetése számára mekkora „hasznot” jelent.

E modell követői azt gondolják, hogy olyan büntetés-kiszabási rendszert kell létrehozni, ami kellően visszatartja az elkövetőket, illetve a leendő

⁴ Balogh Karolina (2020): 121-122.

elkövetőknek a kiszabható büntetés miatt nem fogja „megérni” bűncselekményt elkövetni. Ennek megvalósítására három elem van. Az első és legfontosabb a „lebukás” esélyének nagy valószínűsége, amit azzal lehet növelni, hogy eredményesebbé tesszük a bizonyítási eljárásokat, valamint kontrollt kell gyakorolni az állampolgárok felett. A második ilyen elem a súlyosság, ami azt jelenti, hogy az elkövetett bűncselekményért cserébe a megfelelő súlyosságú büntetés lesz kiszabva. A harmadik elem pedig a gyorsaság, vagyis, hogy az elkövető a tettéért milyen gyorsasággal lesz megbüntetve. Nyilván a felnőttkorúak és a gyermek- és fiatalkorúak esetében differenciálni kell a büntetéseket, hiszen a cél, amit el kívánunk érni, teljesen más.

Szociális dezorganizációs modell

A következő modell a szociális dezorganizáció modell, ami már nem a személyre telepíti kizárólagosan a felelősséget, hanem az elkövető közvetlen környezetére, valamint a közvetlen környezetben élő személyek által gyakorolt kontrollra vezeti vissza a bűnelkövetést.

Ezzel kapcsolatban Thomas *klasszikus, szociális dezorganizációs* modelljét kell megemlíteni, mely alapján a család – vagyis az előbb említett közvetlen környezet – hirtelen jött társadalmi pozíció váltása és kulturális környezetváltása vezethet a fiatalkorúak életében a deviáns viselkedéséhez és a bűnelkövetéshez. Ennek értelmében a család városba költözése vagy bevándorlása azt eredményezi, hogy a család elveszti a korábbi pozícióját, a megszokott környezetét és értékeit. Emiatt nem tud olyan kontrollt gyakorolni a fiatalkorúakra a családban, mint amit korábban tett, és ez vezethet a bűnözés felé forduláshoz.

Itt kell megemlíteni a Park és Burgess-féle *koncentrikus zónák elméletét*, amelynek értelmében fellelhetőek olyan területek, ahol több bűnöző él, mint máshol. Ez is eredményezheti azt, hogy a gyermekkorúak és a fiatalkorúak végül a bűnözés felé fordulnak, deviáns viselkedést mutatnak. Ha a fiatalok azt látják, hogy az élet természetes velejárója az, hogy a család bűnöző életmódot folytat és abból tartja fent magát, akkor úgy nő fel, hogy számára ez a követendő példa, így ő is könnyebben fordul a bűnelkövetés felé.⁵

A kényszerelméleteket támogató kriminológusok azt vallják, hogy a fiatalkorú bűnözés oka a kívánatos cél és a hozzá megválasztott eszköz közötti diszkrepanciára vezethető vissza. Ezen elméletek megértéséhez

⁵ Fekete Olívia (2015): 14-16.

mindenekelőtt meg kell említeni Durkheim és Robert K. Merton anómiaelméletét, hiszen e kriminológiai elmélet alapját ez a két elmélet adja. Az anómia a norma nélküli állapotot jelenti. Ennek két felfogása van a gyakorlatban, az egyik alatt azt az új helyzetet/élethelyzetet értjük, amire nem alkalmazható a régi eligazító norma, a másik esetén pedig azt, amikor olyan állapotról beszélünk, amikor a társadalmi gyakorlat eltér a társadalom által vallott normáktól.

Durkheim a tételét a XIX. századi Franciaországban is nagyban zajló iparosodó és kapitalizálódó társadalmi viszonyok közepette fogalmazta meg. Elmélete szerint az ember hajlamos arra, hogy mértéktelenséget, féltelenséget tanúsítson, és emiatt fontos, hogy legyen számára egyfajta visszatartó erő, mint például az egyház, a gazdasági életben a céhek vagy esetleg a család.⁶ Azonban a XIX. században, mikor Durkheim a megfigyeléseit végezte, a régi korok társadalmi összetartó erői és intézményei, mint a családi vállalkozás és a céhek, már nem voltak alkalmasak arra, hogy korábbi szerepüket az akkori, hirtelen növekvő társadalmi igényekkel szemben is megtartsák. Ez okból kifolyólag megnőtt a bűnözés, a házasságon kívüli születések, valamint az öngyilkosságok száma. Ez az akkori helyzet az embereknek egyfajta szabadságot adott, hiszen nem voltak már olyan szoros kötöttségek, mint az egyház vagy a céh, így önmaguk kereshettek maguknak új célokat, szabadabban dönthettek a saját sorsukról. A szabadság azonban el is bizonytalanította őket, mert egyfajta kötelezettséget is rótt rájuk, mivel már maguk kellett, hogy a saját életüket vezessék. Tekintettel arra, hogy a korábbi gyakorlatok, illetve alkalmazott és betartott normák már nem adtak nekik kellő biztonságot és nem voltak alkalmazhatók erre az újonnan kialakuló helyzetre, az emberek elvesztették a bizalmukat a normák helyességében és célszerűségében, emiatt normaválság alakult ki: az emberek nem voltak annyira elkötelezettek a társadalmi közös célok iránt. Ezt hívta Durkheim anómiának.⁷

Merton az elméletét szintén anómiának nevezte el, először 1938-ban fogalmazta meg, majd az 1968-ban továbbfejlesztette. Merton elmélete az volt, hogy minden társadalom esetén van egyfajta motiváció, ami az elérni kívánt cél, ezzel mindenki egyetért, hiszen ez működteti a társadalmat. Ezzel összefüggésbe hozható a célok eléréséhez vezető út legitim eszközeiről és módszereiről a társadalom valamennyi tagjának vallott egyetértése, ilyen például a szorgalom, az intelligencia, a teljesítőképesség. Fontos leszögezni, hogy Merton az amerikai társadalmat vette alapul, amire

⁶ Gönczöl Katalin (2016): 110–128.

⁷ Merton Robert K. (2002): 217.

már akkoriban is a korlátlan lehetőségek hazájaként hivatkoztak, így a siker hajszolása társadalmilag elfogadott jelenség volt. Azonban a cél elérésében már megosztott a társadalom, mivel beszélhetünk olyan társadalmi rétegekről, akiknél a kitűzött vagy elvárt cél elérése nem lehetséges, az csak elméleti marad. Számukra a cél eléréséhez szükséges legitim eszközök és módszerek nem hozzáférhetőek, emiatt Merton megfogalmazása szerint rájuk egyfajta anómikus nyomás helyezkedik. Ez azért fontos, mert ez választ ad számunkra arra, miért osztályspecifikus a bűnözés. Mivel az alsóbb osztályoknak korlátozott eszközök állnak rendelkezésre és azok hatékonysága is alacsonyabb, ugyanakkor a nyomás ugyanúgy rájuk helyezkedik, hiszen a vágyott célt ők is el szeretnék érni, így „bele kényszerülnek” a nem legitim eszközök alkalmazásába. Őket nevezi Merton újítónak, ők ezt a modellt alkalmazzák.⁸

Ehhez kapcsolódva Merton még négy ilyen modellt nevez meg az újításon kívül. Az első a konformizmus, akik ez a módszert alkalmazzák, azok elfogadják azt, hogy milyen célok és milyen eszközök jutottak nekik. A ritualizmust alkalmazók elengedik az általuk korábban kitűzött célokat, azon a szinten maradnak, ahova „tartoznak”. A szabályokat a szabálykövetés miatt tartják be, mert ez egyfajta kiszámíthatóságot, biztonságot jelent számukra. Éppen ezért még ha nem is hisznek az adott normákban akkor is alkalmazzák őket, az előbb említett okokból. A visszahúzódsági modell esetében az ezt alkalmazó személyek teljes egészében szakítanak a társadalmat jellemző versenyszellemmel. Ők azok, akik a társadalom peremére szorulnak, pl. a hajléktalanok. Végül az utolsó csoportot a lázadók alkotják, akik szintúgy elutasítják a társadalom kívánatos céljait, mint az eszközeit. Általában belőlük kerülnek ki a radikális politikai csoportok tagjai. Ahogy láthatjuk az újítók, a lázadók és a visszahúzódsók mind-mind valamilyen deviáns viselkedési mintát fognak mutatni.⁹

Robert Agnew a mertoni elméletet újította fel, ő a *feszültségelméletet* a fiatalok elleni bűncselekményeivel fogta meg. Agnew szerint a fiataloknak nem a középosztály által elérni kívánt célok okoznak frusztrációt, hanem a saját kortársaik, ilyen lehet a népszerűség elérése vagy az autonómia. Ezek gyakran a fiatalok számára nem könnyen elérhetőek, emiatt fordulhatnak illegitim eszközökhöz.¹⁰ Vegyünk egy példát, ami nagyon gyakori a gyermekbűnözés esetén: Lili 12 éves és az osztályban minden népszerű lánynak van a Zara nevű üzletből egy most divatos

⁸ Balogh (2020): 123.

⁹ <https://communicatio.hu/doktoriprogramok/kommunikacio/belso/bevhumankomm/20051/mertonrksolyomb.html> (Utolsó letöltés: 2023. 12. 08.)

¹⁰ Balogh (2020): 124.

nyakláncra. Lilinek az az elérni kívánt célja, hogy népszerű legyen, tehát, hogy neki is legyen ilyen nyakláncra. Lili családja azonban nem engedheti meg magának, hogy ilyen nyakláncra költsön, ezért Lili nem tudja elérni ezt a célt, ő úgy gondolja, hogy úgy juthat el a népszerűséghez, ha lop egy nyakláncot. Adott esetben ez az eset nem feltételezi azt, hogy Lili a későbbiekben majd bűnöző életmódot fog folytatni, azonban ez a példa szemlélteti azt, min megy keresztül a fiatal, ami ahhoz vezet, hogy vagyon elleni bűncselekményt kövessen el.

Ezt az elméletet Ronald Akers is alapul vette. Ő azt mondta, hogy ezt a tanulási folyamatot leginkább a fiatalkorút körülvevő *szubkultúra* befolyásolja. Az ott kapott interakciók, pozitív vagy negatív benyomások azok, amelyek ráviszik őket a bűnözés talajára, illetve ott tartják.

Ezen elméletek mentén térhetünk rá a *szubkultúra elméletekre*, melyek társadalmon belüli kisebb csoportokra vezetnek vissza a fiatal- és gyermekkorúak bűnözésének kialakulását.

Ha egy kicsit megfoghatóbb elméletet keresünk, akkor Clifford Shaw és Henry Mckay elgondolásáról kell szólni. Ők is a fiatalkorúak bűnelkövetési okait vizsgálták, azonban másik irányból fogták meg ezt a kérdést. Szerintük az adott személy viselkedésére a legnagyobb hatással a környezete van. Ezzel kapcsolatban bírósági adatokat elemeztek, és ezeket az adatokat empirikusan is alátámasztották. A vizsgálat eredménye az lett, hogy az elmaradottabb területeken, ahol magasabb a munkanélküliség, emiatt nagyobb a szegénység és a mobilitás, az emberek gyorsabban hagyják el az adott területet, régiót, és az etnikai sokszínűség is jellemzőbb.

Meglátásuk szerint ezek mind-mind olyan tényezők, amelyek nehezítik azt, hogy az adott területen élő társadalom közös célt tűzzön ki, és hogy ennek a közös célnak az elérésének eszközeit/útját közvetíteni tudja. A társadalom ilyenkor elveszti az önszabályozó képességét. Az ott élő gyermek- és fiatalok pedig úgy nőnek fel, hogy ezeket a mintákat látják, ezeket a célokat tűzik ki ők is, és az ilyen társadalomban alkalmazott eszközöket fogják csak ismerni és alkalmazni a cél elérése érdekében. Igazából itt arról beszélhetünk, hogy az idősebbek a bűnöző viselkedési mintázatot átörökítik a fiatalabbakra, így a fiatalok is hozzájuk hasonló életvitelt fognak folytatni, mert nem látnak vagy nem elég példát látnak ennek ellenkezőjére.

2. táblázat¹¹

A BŰNCSELEKMÉNY ELKÖVETŐINEK, BŰNCSELEKMÉNY GYERMEKKORÚ ELKÖVETŐINEK, BŰNCSELEKMÉNY FIATALKORÚ ELKÖVETŐINEK SZÁMA ÉS NEMEK SZERINTI MEGOSZLÁSA, AZ ELKÖVETŐ LAKÓHELYE SZERINTI BONTÁSBAN

Megye	2020. év						2021. év						2022. év								
	bűncselekmény elkövetői összesen ²	gyermekkorú			fiatalkorú			bűncselekmény elkövetői összesen ²	gyermekkorú			fiatalkorú			bűncselekmény elkövetői összesen ²	gyermekkorú			fiatalkorú		
		összesen ²	fiú	lány	összesen ²	fiú	lány		összesen ²	fiú	lány	összesen ²	fiú	lány		összesen ²	fiú	lány	összesen ²	fiú	lány
Összesen ²	132 804	36	32	4	7880	6 489	1389	141 474	44	37	7	7494	6 115	1379	137 415	68	54	14	7769	6353	1414
Főváros	17 643	6	6	-	876	644	232	22 050	5	5	-	988	714	274	22 016	21	19	2	1001	763	237
Baranya	5 857	-	-	-	476	400	76	6 350	-	-	-	327	238	89	5 065	2	1	1	352	276	76
Bács-Kiskun	10 230	2	2	-	496	447	49	7 626	2	2	-	363	312	51	7 571	-	-	-	314	277	36
Békés	4 163	2	2	-	212	170	41	3 903	-	-	-	174	149	25	4 121	-	-	-	205	181	24
Borsod-Abaúj-Zemplén	12 090	6	6	-	1062	927	134	10 215	5	5	-	943	788	155	13 716	10	9	1	1023	878	145
Csongrád-Csanád	4 511	1	1	-	279	215	64	12 050	7	5	2	249	208	41	3 618	1	1	-	196	171	25
Fejér	4 261	-	-	-	209	155	54	5 083	-	-	-	232	201	31	3 810	-	-	-	184	131	53
Győr-Moson-Sopron	4 193	-	-	-	228	186	42	5 430	1	-	1	238	197	41	5 488	1	1	-	245	198	47
Hajdú-Bihar	6 600	3	3	-	523	469	54	6 384	7	6	1	519	465	54	7 365	1	1	-	441	345	96
Heves	3 784	-	-	-	320	281	39	4 440	4	4	-	274	239	35	5 814	5	2	3	296	250	46
Jász-Nagykun-Szolnok	3 392	-	-	-	188	133	55	3 177	3	3	-	203	169	34	2 919	2	1	1	150	113	37
Komárom-Esztergom	3 289	2	2	-	222	200	22	2 698	1	1	-	215	188	27	3 043	1	1	-	307	261	46
Nógrád	15 857	6	5	1	694	570	124	14 456	6	5	1	625	498	127	17 552	10	10	-	734	586	148
Pest	3 528	1	1	-	316	275	41	3 879	1	-	1	252	175	77	3 663	2	2	-	353	249	104
Somogy	8 842	2	2	-	655	514	141	10 087	-	-	-	660	576	84	9 172	1	1	-	782	663	119
Szabolcs-Szatmár-Bereg	4 592	3	-	3	292	244	48	4 719	1	1	-	338	261	77	5 260	5	-	5	411	364	47
Tolna	3 720	2	2	-	266	210	56	4 256	1	-	1	344	274	70	3 567	4	4	-	230	188	42
Vas	2 321	-	-	-	133	105	28	2 409	-	-	-	117	96	21	2 513	2	1	1	133	100	33
Veszprém	3 493	-	-	-	228	179	49	3 845	-	-	-	153	123	30	3 004	-	-	-	179	154	25
Zala	2 375	-	-	-	159	130	29	3 375	-	-	-	226	203	23	2 581	-	-	-	169	147	22

Ha elemezzük a hazai adatokat akkor megfigyelhetjük azt, hogy ahol magasabb a munkanélküliség, ott magasabb a fiatal- és gyermekkorú bűnelkövetések száma is.

Mielőtt elemezném a fenti táblázatot *Shaw és Mckay elméletével* összefüggésben, jelzem, hogy a fővárosban mért adatokat figyelmen kívül hagyom, tekintettel arra, hogy köztudottam Magyarország fővárosa kiemelkedően nagy a többi városhoz képest, így szükségképpen több bűnelkövetés történik a fővárosban, mint az ország más részeiben.

Ha megnézzük a 2022. évi munkanélküliségi ráta megyénkénti eloszlását, akkor a Központi Statisztikai Hivatal (továbbiakban: KSH) által rögzített adatok alapján megállapítható, hogy a legnagyobb munkanélküliséget Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében mérték, ott 8,9 % volt a munkanélküliek aránya. A második helyen Nógrád megye állt 8,1 %-os munkanélküliségi mutatóval, a harmadik helyen Békés megye állt, ahol 8 %-ot mértek, végül pedig amit még meg kell említeni, az a negyedik helyen álló Borsod-Abaúj-Zemplén megye, ahol 7,4 % volt a munkanélküliek száma.¹²

¹¹ A táblázat forrása: https://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2023/01/Ifiuga_106_2_2023_melléklet.pdf, (Utolsó letöltés: 2024.05.06.)

¹² <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/megy/224/index.html> (Utolsó letöltés: 2024.04.14.)

Ezekkel az adatokkal, ha összevetjük a Legfőbb Ügyészség által kiadott adatokkal, akkor láthatjuk, hogy majdnem ugyanezek a megyék produkálják a legmagasabb számokat. A fiatal- és gyermekkorúak által elkövetett bűncselekmények száma 1033 volt Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 1023+10 megoszlásban, ez a megye állt az első helyen. Nógrád megyében 744 ilyen bűncselekményt követtek el 734+10 megoszlásban. Nógrád megye egyébként a harmadik helyen állt. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye ebben a listában az ötödik helyen állt, ami ebből a szempontból még mindig nagyon elől van, itt 416 cselekményt követtek el fiatal- és gyermekkorúak, 411+5 megoszlásban. Végül Békés megye az, ahol bár magas a munkanélküliség, mégis viszonylag kevés gyermek- és fiatalok által elkövetett bűncselekményről számoltak be, itt „csak” 205 cselekményt jegyeztek (gyermekkorú által elkövetett bűncselekményt nem is regisztráltak), amivel nincs is a legrosszabb statisztikával rendelkező megyék között.

Összességében azért megállapíthatjuk, hogy alátámasztható ez az elmélet, hiszen valóban összefüggés mutatkozik a munkanélküliség mértéke a gyermek és fiatalok által elkövetett bűncselekmények számával.

Edwin H. Sutherland, Gabriel Tarde, valamint George H. Mead is úgy tartja, hogy a bűnözői életmód, illetve a gyakori bűnelkövetés is tanult magatartás. Egy ember nem születik bűnözőnek, mint ahogy azt például Beccaria vallotta, hanem a gyermekek a szüleiktől, a közvetlen környezetüktől látottakat másolják le és építik be a saját személyiségükbe. A megszületett gyermek személyiségére egyes kutatások szerint nagyobb hatással vannak azok az ingerek, amelyek a gyermekeket az első éveikben érik, mint a későbbiek. Befolyásoló tényező még az is, hogy milyen intenzitással, mennyi ideig kapják ezeket az ingereket. Mégis a legfontosabb az, melyik van túlsúlyban, a bűnelkövetést támogató attitűd vagy a bűnelkövetést helytelenítő attitűd.¹³

Szintén hasonló elgondolás alapján alkotta meg a maga elméletét *Cloward és Ohlin*, akik a *megkülönböztetett lehetőségek modelljét* alkották meg, ami a fiatalok bűnbandák működését modellezi. Eszerint nem állapíthatjuk meg biztosan, hogy ha a fiataloknak nem áll rendelkezésére legitim eszköz a kívánatos cél elérésére, attól még illegitim eszköz rendelkezésre áll, illetve, ha rendelkezésre is állnak ilyenek, akkor éli is fog vele. Azt, hogy a gyermek hogyan fog reagálni arra, hogy számára legitim eszközökkel nem elérhető a kívánt cél, a szerzőpáros három csoportba osztja. Ez a három csoport a „*kriminális szubkultúra*”, ahol a fiatalok a

¹³ Balogh (2020): 126.

legitim eszközeiket illegitim eszközökkel pótolják. Rendszerint ők azok, akik valamilyen bűnbandához csapódnak, akik a vagyon elleni bűncselekményekkel vagy más jövedelemszerző tevékenységekkel próbálnak élhető életszínvonalat teremteni. A bűnbandában az idősebb, tapasztaltabb hasonló helyzetben lévők bevonják őket az ilyen tevékenységekbe. A második csoport a „*konfliktus szubkultúra*”, amiről az mondható el, hogy ezeknek a fiataloknak nincs lehetőségük arra, hogy bűnszervezetbe lépjenek vagy bűnbandához csapódjanak, nincs mögöttük úgymond „védőháló”, emiatt náluk fontos az erődemonstráció, az erőszak. A harmadik csoport pedig a „*visszavonulási szubkultúra*”, ebbe a csoportba tartozó fiataloknál nincs lehetőség illegitim eszközök használatára, valamint pozíciót sem tudnak megszerezni.¹⁴

A fiatalok bűnbandák működésével foglalkozik *Cohen* is. Azonban nála megjelenik a *státusz-frusztráció* fogalma. Eszerint a csoportok közötti összehasonlítások feszültséghez vezetnek, ami a legvégső ponton bűnözésben törhet ki. *Cohen* felfogása szerint az alacsonyabb státuszban lévő fiatal elveti a társadalom által felállított normáit és elveit, és azt a saját maga által létrehozott alternatív normákkal és elvekkel helyettesíti. Ezzel kreál magának egyfajta megbecsültség érzetet. Az ilyen státuszban lévő fiatalok ezzel az érzéssel és jelenséggel először az iskolarendszerben találkoznak, ahol általában a középosztálybeli értékrend az irányadó, és ahol emiatt rossznak és butának érzik magukat. Erre *Cohen* szerint háromféleképpen reagálhatnak. Az egyik az, hogy erősebben próbálkoznak, hogy jobbak legyenek. Másik, hogy elfogadják az adott helyzetet, vagy pedig a saját maguk sikerét önmaguk definiálják és figyelmen kívül hagyják a rájuk aggatott negatív minősítést. Az első csoportot a szakirodalom *collage boys*-nak hívja, ők azok, akik elfogadják a társadalom értékrendjét és annak a teljesítményük növelésével kívánnak megfelelni. A második csoportot hívják *corner boys*-nak, ők azok, akik tudomásul veszik azt a tényt, hogy az adott „státuszuk” miatt nem felelnek meg az elvárásoknak és ebbe belenyugodva enyhe deviáns viselkedést mutatnak. Végezetül a harmadik csoport a *delinquet boys*, akik elvetik az őket leminősítő véleményeket és újradefiniálják az elvárásokat, hogy így a saját szemükben sikeresek legyenek, ez általában a bűnöző életmódban testesül meg.¹⁵

¹⁴ Stephen Schafer (1969): 191.

¹⁵ Fekete (2015): 18.

3. táblázat¹⁶A BŰNCSELEKMÉNY GYERMEKKORÚ ELKÖVETŐI ÉS A BŰNCSELEKMÉNY FIATALKORÚ ELKÖVETŐI ÉLETVITELSZERŰ TARTÓZKODÁSI HELYE¹

Életvitelszerű tartózkodási hely	2020. év			2021. év			2022. év		
	összesen	gyermekkorú	fiatalkorú	összesen	gyermekkorú	fiatalkorú	összesen	gyermekkorú	fiatalkorú
Összesen	7916	36	7880	7538	44	7494	7837	68	7769
Egy-, vagy többszemélyes magánháztartás ²	6518	24	6494	5966	34	5932	6178	42	6136
Gyermekvédelmi szakellátás bentlakásos intézményei (gyermekotthon, befogadó otthon, lakásotthon, utógondozó otthon)	1104	11	1093	1189	4	1185	1286	21	1265
Gyermekjóléti alapellátás bentlakásos intézményei (gyermek átmeneti otthona, családok átmeneti otthona)	114	–	114	142	5	137	155	2	153
Diákotthon, kollégium	34	–	34	22	–	22	53	–	53
Munkavállalók elhelyezését szolgáló intézmények (munkásszálló, alkalmazotti szálláshely)	1	–	1	3	–	3	3	–	3
Tartós elhelyezést biztosító szociális intézmény (ápolást, gondozást nyújtó, rehabilitációs célú, lakóotthon)	17	–	17	9	–	9	5	–	5
Átmeneti elhelyezést biztosító szociális intézmény (időskorúak gondozóháza, fogyatékosok gondozóháza, pszichiátriai betegek átmeneti otthona, szenvedélybetegek átmeneti otthona, hajléktalanok éjjeli menedékhelye, hajléktalanok átmeneti szállása)	12	–	12	8	–	8	14	–	14
Javítóintézet	88	1	87	126	1	125	69	3	66
Büntetés-végrehajtási intézet	10	–	10	5	–	5	26	–	26
Hajléktalan ³	7	–	7	5	–	5	8	–	8
Csellengő ⁴	11	–	11	63	–	63	40	–	40

4. táblázat¹⁷

25.1.1.18. A gyermekvédelmi szakellátásban részesülő fiatalok [fő]

Év	0–2	3–5	6–13	14–17 ^a	Kiskorúak összesen	18 éves és idősebb ^b	Mindösszesen	Ebből: sajátos nevelési igényű kiskorú
	éves							
Szakellátásban részesülő								
2010	1 459	1 894	7 615	6 824	17 792	3 626	21 418	3 803
2011	1 524	1 975	7 713	7 075	18 287	3 162	21 449	3 873
2012	1 690	2 006	7 824	6 944	18 464	3 070	21 534	3 755
2013	1 916	1 997	7 972	6 789	18 674	2 954	21 628	3 932
2014	2 178	2 136	8 337	7 484	20 135	2 985	23 120	3 874
2015	2 045	2 290	8 558	7 378	20 271	2 873	23 144	3 644
2016	2 347	2 512	8 671	7 021	20 551	2 590	23 141	3 937
2017	2 442	2 611	8 956	6 939	20 948	2 417	23 365	4 234
2018	2 579	2 640	9 195	6 796	21 210	2 324	23 534	4 460
2019	2 560	2 820	8 944	6 552	20 876	2 214	23 090	4 390
2020	2 556	2 727	9 069	6 391	20 743	2 191	22 934	4 480
2021	2 690	2 877	9 076	6 398	21 041	2 286	23 327	4 491
2022	2 721	2 825	9 237	6 392	21 175	2 298	23 473	4 433

A 3. számú táblázatban láthatjuk a gyermek- és fiatalkorú elkövetők a bűncselekmény elkövetését megelőző és az akkori tartózkodási helye szerinti eloszlását. Az alatta lévő táblázatban pedig azt, hogy hány gyermek

¹⁶ A táblázat forrása: https://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2023/01/lfiuga_106_2_2023_melléklet.pdf, (Utolsó letöltés: 2024.05.06.)

¹⁷ A táblázat forrása: https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0016.html (Utolsó letöltés: 2024.05.06.)

volt gyermekvédelmi szakellátásban 2022-ben. Azért fontos ez az utóbbi adat, mert ahogy a fenti elméletek is kifejtik, ha egy fiatalnak nincs meg a megfelelő eszköze, akkor többféle reakciót adhat ennek kompenzálására, ebből az egyik az, ha a bűnelkövetés útjára lép.

Köztudott, hogy az olyan gyerekeknél, akik a gyermekvédelmi szakellátásba bekerülnek, hatványozottabban áll fent annak az esélye, hogy illegitim eszközöz nyúlnak. Ezeknek a gyerekeknek sokszor nincsen meg az a legitim eszközük, ami a kívánatos társadalmi cél eléréséhez szükséges. Ahogy látjuk a táblázatban a legtöbb bűncselekményt azok a fiatalok követték el, akik egy- vagy több személyes magánháztartásban élnek. Ez az adat azért lehet csalóka, mert 2022-ben Magyarországon megközelítőleg 905.049 gyermek élt ilyen háztartásban¹⁸, ebből 6178 gyermek követett el bűncselekményt, ami körülbelül a 0,7 %-nak felel meg. Ezzel ellentétben 2022-ben 21.175 gyermek volt a szakellátásban és ebből 1287 követett el bűncselekményt, ami 6 %-nak felel meg. Ez a szám a magánháztartásokban élőknek majdnem a tízszerese. Így beigazolódni látszik az, hogy az ilyen gyerekek nagyobb részének nem elérhetőek a legitim eszközök, és ennek kiküszöbölését a bűncselekmények elkövetésében látják.

A következő elmélet, amit meg kell említeni az a *címkézés elmélet*. A címkézés elmélet leegyszerűsített értelme az, hogy ha a gyermeket bűnözőként kezeljük, akkor az is marad. Ha a címkézés elmületről beszélünk akkor mindenképpen Edwin M. Lemert munkásságáról kell kiemelnünk, aki kétfajta devianciát különböztet meg. Ezen elmélet szempontjából a másodlagos deviancia a lényeges, mert az elsődleges devianciának számos oka lehet. A másodlagos devianciáról azt mondja Lemert, hogy azt a társadalom hatása keletkezteti. A másodlagos deviancia esetében a fiatalok a rosszállást az identitása elleni támadásnak éli meg, emiatt az sérül és megbélyegződik, ezért a társadalomból is kirekesztődik. Ennek az a következménye, hogy az adott személy ennek a szerepnek akar majd megfelelni, a státusza alacsonyabb integritású szintre fog lecsúszni. Végezetül pedig elfogadja, hogy ő a „rossz” személy az összes szituációban.¹⁹ A másodlagos devianciával leírható cselekmények azok, amelyek már magukban hordozzák a fiatal minősítésének következtében beállt változásokat.

Ezen elmélet mentén ment tovább Howard Becker, aki megalkotta a *kriminológiai interakcionizmust*, ami szerint a társadalom kitaláltjait –

¹⁸ https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0003.html (Utolsó letöltés: 2024.04.14.)

¹⁹ Gönczöl Katalin, Kerezsi Klára, Korinek László, Lévay Miklós (szerk.) (2016): <https://mersz.hu/kiadvany/54> (Utolsó letöltés: 2024. 04. 14.)

jelen esetben a bűnelkövető fiatalkorúakat – egyfajta szegregációs folyamat termeli ki, melyben mind a kitaszítottak, mind pedig az ezt végrehajtó közösség is elfogadja ezt az állapotot. Becker szerint ez úgy zajlik, hogy az embernek önmagáról nincs önképe, az a társadalom, a szűkebb közeg hatására jön létre, ilyenek a tanárok, a szülők, az osztálytársak. Az általuk elhangzó és ismételt minősítésnek fog az egyén végül megfelelni. Freda Adler megalkotott egy képzeletbeli sémát, amelyben levezeti a címkézés folyamatát:

1. „Az egyén egyszerű deviáns cselekményt követ el (elsődleges deviancia), például követ dob a szomszéd kocsjára.
2. Ez informális társadalmi reakciót vált ki: a szomszéd dühbe gurul.
3. Az egyén továbbra is megszeg bizonyos szabályokat (elsődleges devianciák): kiengedi a szomszéd kutyáját az utcára.
4. Ez fokozott, de még mindig elsődleges társadalmi reakciót vált ki: a szomszéd szól a deviáns fiatal szüleinek.
5. Az egyén komolyabb deviáns cselekményt követ el: bolti lopáson érik (még mindig elsődleges deviancia)
6. Ez már formális reakciót vált ki: az illetőt „fiatalkorú bűnelkövetőként” elítéli a fiatalkorúak bírósága.
7. A fiatal a bíróság „bűnelkövetőnek” bélyegzi, a szomszédok, a konvencionális normákat követő társak és mások szemében pedig „rossz” lesz.
8. A fiatal kezd „bűnelkövetőként” gondolni magára, és a konvencionális normákat nem követő fiatalokhoz csapódik.
9. Az egyén elkövet egy újabb, a korábbiaknál súlyosabb deviáns cselekményt (másodlagos deviancia): a banda tagjaival kirabolnak egy helyi fűszerest.
10. Az egyén visszakerül a fiatalkorúak bíróságára, bűnlajstromára újabb tételek kerülnek fel, a konvencionális társadalom még inkább kiveti magából, ő pedig teljesen deviáns életformát alakít ki.”²⁰

A fenti, Adler által megalkotott, szemléltetésre szolgáló folyamatleírás nagyon jól mutatja, hogyan tér a bűnelkövetés útjára egy fiatal, és milyen nagy szerepe van a címkézésnek a fiatalok életében.

Ezt az elméletet több tudományág empirikusan is alátámasztotta. Az egyik kutatócsoport például önkénteseket kért fel arra, hogy egy elmegyógyító intézetbe vonuljanak be. Ehhez az önkéntesek a skizofrénia egyik tünetét produkálták, és azt mondták, hogy hangokat hallanak. Miután felvették őket az intézetbe, elkezdtek normálisan viselkedni, de ettől függetlenül nem tudtak szabadulni az intézet dolgozói által rájuk rakott

²⁰ Freda Adler, Gerhard O. W. Mueller, William S. Laufer (2000): 284-285.

címkétől. Ha valamelyiküket azon kapták, hogy írogat, akkor azt mondták rá, hogy kényszeres, ha pedig valaki előbb ment le mondjuk valamelyik étkezésre, akkor rá az „orálisan agresszív” jelzőt használták.

Ugyanez a helyzet azokkal a fiatalokkal is, akiket megbélyegez a társadalom. Hiába próbálnak „jó útra” térni, egyszerűen nem tudnak szabadulni a „bűnelkövető” címkétől. Emiatt ebbe egy idő után belefáradnak és egyre inkább megfelelnek a ráaggatott jelzőnek. Ha nem is akarunk ilyen elvontak lenni – hiszen nem mindenkinek lesz bűnelkövető a gyermeke –, akkor mindenki találkozhatott már életében azzal a mondattal – és ez is címkézés –, hogy ha a rossz gyereket, rosszként kezeljük, akkor az is lesz. Figyeljük meg, ha az iskolában úgy kezelik a gyermeket, hogy rossz a magatartása vagy nem tanul, és ezt a címkét ráaggatják, akkor egy idő elteltével már nem fog ellen küzdeni, tényleg rossz magatartású lesz és nem fog energiát fektetni a tanulásba.

Ugyanezen az elven rendezkedik be egy fiatalkorú a bűnelkövető életmódra. Ilyen volt például a tatabányai kettős hajléktalan gyilkosságot elkövető 15 éves fiatalkorú is. Esetében a bíróság azt is vizsgálta, vajon, hogyan követhetett el egy ilyen korú gyermek ilyen súlyos bűncselekményt. Végül a bizonyítási eljárásban feltárták, hogy a gyermeket súlyosan elhanyagolták, az anyja és az apja is azt hajtogatta, hogy nem szeretik. Nem kapta meg az általa igényelt figyelmet, az iskolában is rosszul teljesített, emiatt iskolaváltásra is sor került. Végül a fiú annyira kilátástalannak érezte magát, hogy elkövette a két erőszakos bűncselekményt. Ebből a nagyon is valós példából is látszik, milyen is az, ha a gyermeket csak negatív impulzusoknak teszi ki a környezete, míg végül nem látott más megoldást, mint e cselekmények elkövetését.²¹

A következő modell a *szociális tanuláselméleti modell*, ahol a társas interakciók, illetve a társaktól jövő visszajelzések alakítják ki a deviáns viselkedést. Az ezen elméleten alapuló meggyőződések kiindulópontja az, hogy a konform, a proszociális és a deviáns viselkedés is tanult viselkedésforma. Ha erről a modellről esik szó, Sutherlandet és Akert kell megemlíteni.

Sutherland azt vallotta, hogy a fiatalok viselkedését a kiemelt jelentőségű kapcsolatok határozzák meg. Eszerint a fiatalok a felnőtté válásuk útján különböző definíciókat tanulnak. Ezek között a tanult definíciók között lesznek antiszociális és proszociális értékrendet támogató definíciók. Ezek sorában van egy szint, ami után, ha az antiszociális definíciók kerülnek előtérbe, akkor ki tud alakulni a deviáns viselkedés. Ezek az ingerek

²¹ <https://444.hu/2018/03/01/szulei-elhanyagoltak-a-tatabanyai-kamaszt-duheben-halalra-vert-ket-hajlektalan>
(Utolsó letöltés: 2023. 12. 16.)

különböző intenzitásúak, gyakoriságúak és fontosságúak. Sutherland elmélete szerint a legmeghatározóbb ingereket a korai gyermekkorban kapják a fiatalok, mivel azokat gyakran, hosszú ideig és fontos emberektől kapják. Azonban Sutherland legnagyobb kritikája az, hogy a konkrét lépéseket, műveleteket nehezen lehet meghatározni, valamint a gyermek- és fiatalkorúakat passzív alanynak tekintik.

Sutherland elméletét Aker fejlesztette tovább és a szociális tanuláseméleti alapokat az *operáns kondicionálás* gondolatával egészítette ki. Ő úgy gondolta, hogy a Sutherland által is említett tanulás kiscsoportos helyzetekben zajlik. Ebben a folyamatban a csoport a saját maga által, a saját szubkultúrájának megfelelő definíciókat képviseli és közvetíti, amelyek pontosan meghatározzák, hogy az adott magatartást – jelen esetben deviáns viselkedést – pozitív vagy negatív megerősítéssel „jutalmazza-e”. Ezeket az ingereket az alany lassan magáévá teszi és az idők során kialakul az ingereknek megfelelő viselkedése. Aker kétféle ingert különböztet meg. Az egyik a pozitív megkülönböztető, ami értékeli az adott magatartást, megerősíti az alanyt benne, a másik pedig a semlegesítő vagy más néven igazoló megkülönböztetés, ami helyteleníti azt, így megakadályozva, hogy ez a viselkedés megszilárduljon az fiatalban.

Ez a modell különösen jelentős a fiatalkorú bűnelkövetők szempontjából, mert kiemelt helyen kezeli a személyiségfejlődést, ami ennél a csoportnál különösen jelentős. A bűnelkövetést megelőzően ugyanis a fiatal olyan érzékeny korszakait éli meg (bekerül az óvodába, iskolába, eléri a serdülőkort, megfelelési kényszer hat rá), amikor szüksége van a megfelelő külső megerősítésre annak érdekében, hogy ne vesszen el teljesen.²²

A következő modellek a *kontroll modellek* lesznek, ahol az elmélet alapja az, hogy a társadalmi kontroll és az önkontroll hiánya vezet a bűnözéshez. Az a két személy, akinek a munkásságára ki kell térni: *Hirschi* és *Gottfredson*. Ők az önkontroll fogalma alatt a bűnelkövetéstől való tartózkodást értik, azt, hogy az egyén tudja mérlegelni a hosszútávú „költségeit” a deviáns viselkedésnek. Szerintük az alacsony önkontrollal rendelkező személyek impulzívok, érzéketlenek mások fájdalmával szemben, szeretik a magas kockázattal járó helyzeteket, a mentális tevékenységeket háttérbe szorítják a fizikaival szemben.²³ Véleményük az, hogy önkontroll hiánya hatványozottan vezethet a bűnelkövetéshez, ha kriminális lehetőségek is vannak, ilyen helyzetek például a lopásnál állandóak. Ebben az esetben mindig található valami olyan vagyontárgyat, kerülhet a látókörébe olyan érték, ami számára csábító, és mivel alacsony

²² Fekete (2015): 8-9.

²³ Szabó Judit és Kökönyei Gyöngyi (2016): 17.

az önkontrollja, nem tudja megállni és könnyen dönthet úgy, hogy megszerzi az adott tárgyat akár törvénytelen eszközökkel is.

Meg kell még említeni ebben a témakörben *Reckless-t*, aki szerint a konform és deviáns viselkedés a korlátozó tényezőkön, a visszatartó erőkön múlik. Ő más irányból fogja meg az elméletet, és azt vallja, hogy a fiatallal szemben a család, a társadalom kontrollja, az önkontroll és a saját erőforrásai kellő visszatartó erőt jelentenek ahhoz, hogy az adott személy ne kövessen el bűncselekményt. Ezáltal megkülönböztet belső és külső visszatartó erőt. Belső visszatartó erő például az énkép, a célorientáltság, a felelősségérzet, illetve a fókuszáltság, míg külső visszatartó erő a felügyelet és a fegyelmezés, valamint a reális társas elvárások, a megfelelő, proszociális társas tevékenységek. Ez a két visszatartó típus kompenzálja egymást.

Végezetül fontos még megemlíteni a *kritikai modelleket*, ahol a fő problémát a társadalmi struktúrában és a társadalom működésében látják. Az elmélet követői szerint a probléma abban rejlik, hogy a hatalom és az anyagi javak egyenlőtlenül vannak elosztva és ez csoportközi feszültséget okoz, amelyek konfliktushoz vezetnek, és ezeknek kísérőjelensége a bűnözés. A fiatalok esetében ezt úgy értelmezhetjük, hogy az a csoport a meghatározó, amibe beleszületnek. Esetükben az a meghatározó, mennyire veszik át a csoport viselkedésmintáját, valamint, mennyire fogadják el a csoportbeli státuszukat, vagy mennyire próbálnak rajta változtatni. Ha egy gyermek esetleg olyan társadalmi rétegbe/csoportba születik, ahol az az elvárás, hogy amint lehet, pénzt keressen, és azt látja, hogy a csoport többi tagja ezt bármilyen eszköz felhasználásával megteszi, akkor vagy ő is berendezkedik erre az életformára, vagy megpróbál ebből az egészből kitörni és mondjuk tanul, egyetemre megy.

Összegzés

Összességében ezeket a modelleket áttekintve, némelyikhez valódi példákat kapcsolva és statisztikákkal alátámasztva láthatjuk, hogy nagyon sok modell és elmélet született, ami magyarázhatja azt, hogy egy gyermek-vagy fiatalok miért is kerül olyan helyzetbe, vagy miért is érzi azt, hogy az egyetlen megoldás az, ha bűncselekményt követ el. Ahogy a példákból és a statisztikákból is látszik, szinte minden modell és elmélet mögött van valóság, alá tudjuk támasztani statisztikákkal. A fenti példákat és statisztikákat a saját meggyőződésem és a saját elgondolásom szerint válogattam össze, nyilván nem csak annál a modellenél lehetne használni,

ahova én beillesztettem, de saját meggyőződésemet is tükrözi az a módszer és elgondolás, ahogy felépítettem ezt az összegzést.

Véleményem szerint ezeket a modelleket arra is lehetne használni, hogy olyan területekre és olyan korosztályokra helyezzük a hangsúlyt, amelyek, illetve akik kiemelten „veszélyeztetve” vannak a bűnelkövetés szempontjából. Esetleg a gyermekvédelmi rendszert kellene ennek függvényében fejleszteni és az ott dolgozókat kiképezni, hogy fel tudják ismerni a jeleket, és így meg tudják azt akadályozni a számukra elérhető jogi eszközökkel, hogy a gyermek- és fiatalkorúak a bűnözés talajára lépjenek.

Mindezeket egybevetve és az elméletekből is levezetve az a szilárd meggyőződésem – és ez a hazai, hatályos jogszabályokban is megjelenik – , hogy azoknál fiatalkorúaknál, akik már bűncselekményt követtek el a reintegrációra kellene hangsúlyt fektetni és arra, hogy a társadalomba vissza tudjanak illeszkedni. Fontos lenne követni azt a tendenciát, amit a Tatabányai Törvényszék is követett, hogy fel kell deríteni, miért is került abba a szituációba a kiskorú, és a büntetésen túl megoldást találni arra, hogyan lehet helyes irányba terelni. Hiszen ahogy a fentebb kifejtettekben is láthattuk, erre az elkövetői csoportra – különösképpen a gyermekkorúak esetében – nagy befolyással bír a környezete, hiszen még nincs kiforrott személyiségük, így sok esetben a velük szorosán együtt élők viselkedési mintáit veszik át, illetve az arra adott reakció lesz bűncselekmény.

Felhasznált irodalom

Balogh Karolina (2020): **"Mindig a rosszat csinálom, már kicsinek is" avagy a fiatalkori bűnelkövetés a kriminológiai magyarázatok tükrében.** Szociálpedagógia (15). 117-137.

Fekete Olívia (2015): A fiatalkorú bűnözés értelmezése a klasszikus kriminológiai modellekben. In: Metszetek 4/3. 14–16. DOI: <https://doi.org/10.18392/metsz/2015/3/2>

Gönczöl Katalin (2016): Deviancia, anómia és feszültség. In: Borbíró Andrea – Gönczöl Katalin – Kerecsi Klára – Lévy Miklós (szerk.): Kriminológia, Wolters Kluwer, Budapest

Freda Adler, Gerhard O. W. Mueller, William S, Laufer (2000): Kriminológia, Osiris Kiadó, Budapest

Korinek László (2010): Kriminológia II. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest

Merton Robert K., Társadalom elmélete és társadalmi struktúra. Budapest, Osiris Kiadó, 2002, 217. o.

Stephen Schafer (1969): Responsibility of the society. In: Theories In Criminology: past and present philosophies of the crime problem. Random House, California

Szabó Judit és Kökönyei Gyöngyi (2016): *Az önkontroll kriminológiai fogalmának kritikai elemzése*. Alkalmazott pszichológia. ISSN 1419-872X

<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/megy/224/index.html> (Utolsó letöltés 2024.04.14.)

https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0003.html (Utolsó letöltés: 2024.04.14.)

<https://444.hu/2018/03/01/szulei-elhanyagoltak-a-tatabanyai-kamaszt-duheben-halalra-vert-ket-hajlektalant>, (Utolsó letöltés: 2023.12.16.)

https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0016.html (Utolsó letöltés:2024.05.06.)

https://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2023/01/lfiiga_106_2_2023_melle%CC%81klet.pdf (Utolsó letöltés: 2024.05.06.)

Gönczöl Katalin, Kerezsi Klára, Korinek László, Lévay Miklós (szerk.): *Kriminológia – Szakkriminológia*. Wolters Kluwer Kft. 2016.https://mersz.hu/hivatkozas/wk54_68_p5/#wk54_68_p5) DOI: <https://doi.org/10.55413/9789632956275> (Utolsó letöltés: 2024. 04. 14.)

Criminological explanation of child and juvenile crime and related analysis of crimes committed by children and juveniles in 2022

Summary

In the study, I would like to explain the developed criminological theories and trying to draw a parallel between them and the statistics on youth and child offenders by the prosecutor's office for the year 2022. First of all, I would like to clarify who are children and who are juveniles in the hungarian legal system, as well as how the age of criminality is developed in this system. Then we have to mention the reasons for juvenile delinquency, as well as the statistics that justify them.